

УДК 330.101

Медвідь В.Ю.

доктор економічних наук, професор кафедри економіки,
Сумський національний аграрний університет

Бузовська І.Є.

магістр,
Сумський національний аграрний університет

Medvid Viktoriia, Buzovska Iryna

Sumy National Agrarian University

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТОВНИХ СКЛАДНИКІВ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті наголошено на актуалізації проблеми забезпечення конкурентоспроможності, формування та реалізації конкурентних переваг аграрного сектору економіки в умовах глобалізаційних викликів. Розкрито теоретичні засади системного підходу до визначення поняття «конкурентні переваги» (змістовні складники, джерела) аграрного сектору економіки в процесі глобалізації із врахуванням факторів впливу на конкурентоспроможність на кожному ієрархічному рівні. Відображено поєднання конкурентних переваг з конкурентним статусом, конкурентною позицією, встановлено взаємозв'язок між ними з урахуванням факторів впливу. Обґрунтовано сукупність взаємозалежних принципів системного підходу до управління конкурентними перевагами аграрного сектору (інтеграція, системність і комплексність, гнучкість, адаптивність, динамічність, інноваційний характер процесів розвитку конкурентних переваг).

Ключові слова: системний підхід, конкурентні переваги, конкурентна позиція, конкурентний потенціал, конкурентний статус, аграрний сектор економіки.

Постановка проблеми. Розробка сучасної стратегії аграрної політики з урахуванням пріоритетності національних інтересів вимагає оцінювання такої

об'єктивної реальності суспільного, економічного та культурного життя, як глобалізація. Вигоди та неминучість такого процесу, з одного боку, та негативні

наслідки і побоювання, з іншого боку, очевидні з позиції аграрного сектору економіки. Для вітчизняного сільського господарства небезпека глобалізації виявляється не лише з причини його інноваційної відсталості, а й через природно-кліматичні умови господарювання, невідповідність стандартів якості і безпеки агропродовольчої продукції світовим та європейським вимогам, не адаптованість організаційно-економічних форм аграрних підприємств до типових європейських структур, відсутність державної політики сільського розвитку тощо. Тому активізація системних досліджень у напрямі обґрунтування теорії формування конкурентних переваг конкурентних переваг аграрного сектору в умовах глобалізаційних викликів є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед тих, хто об'єктивно оцінює глобалізаційну парадигму розвитку аграрного сектору, дослідження теоретичних проблем конкуренції, конкурентних стратегій, конкурентоспроможності та конкурентних переваг з урахуванням міжнародного поділу праці з погляду маркетингового аспекту слід відмітити таких, як М. Портер [1], В.Р. Сіденко [2], Ю. Іванов [3], С.І. Мельник [4]; виробничого аспекту: С.В. Філіппова [5], І. Варга [6], Є. Діденко [7], Б.Й. Пасхавер, Л.В. Молдаван, О.В. Шубравська [8], А. Левицька [9]; в контексті управлінського аспекту: О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко [10], А. Ойхер [11], Н.А. Стельмашук [12], П.Т. Саблук [13], П. Герст і Г. Томсон [14], О.В. Рибаківа [15]; з боку технологічного та інноваційно-інтелектуального аспекту: Р.А. Фатхутдінов [16], І.В. Шаповалова [17], Л.В. Прокіпеч [18], М. Мартинюк [19], О.Ю. Нісходовська, Т.В. Марусей [20], Н.В. Кузьминчук [21], К.В. Смирнова [22], Я.С. Ларіна [23] та ін.

Разом з тим, аналіз наукового доробку з цієї проблематики засвідчив, що невирішеними залишаються низка теоретичних і прикладних проблем, питання удосконалення усієї системи управління аграрним сектором, яка б здійснювала діяльність з формування, збереження і розвитку конкурентних переваг на ринку з точки зору системного підходу. Так, зокрема, подальшого дослідження потребує встановлення взаємозв'язку понять конкурентні переваги, конкурентний статус, конкурентна позиція та факторів впливу на них.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних положень формування конкурентних переваг аграрного сектору в контексті глобалізації економічного середовища.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити теоретичні засади комплексного підходу до визначення поняття «конкурентна перевага» аграрного сектору економіки в процесі глобалізації;
- відобразити поєднання конкурентних переваг з конкурентним статусом, конкурентною позицією, встановити взаємозв'язок між ними з урахуванням факторів впливу.

Виклад основного матеріалу. Європейські орієнтири задають аграрному сектору України відповід-

ний вектор розвитку та відкривають нові можливості для відродження сільського господарства, створюють додаткові порівняльні переваги на агропродовольчому ринку. Розвиток світової економічної структури супроводжується посиленням відкритості національних економік. Існування у відриві від сучасних тенденцій чи формування закритого (напівзакритого) суспільства стає не вигідним із погляду економічної ефективності.

Спільною для розвинутих країн світу є багатокладність аграрного сектору з економічною та юридичною рівністю усіх форм і видів господарювання. За останні десятиліття у розвинутих країнах спостерігається процес концентрації сільськогосподарського виробництва. Зокрема, у США, Канаді, Західній Європі суттєво скоротилася кількість фермерських господарств, при цьому у 1,5-2 рази збільшилися середні розміри землекористування. Одним із чинників таких процесів є жорсткі конкурентні умови, які не дозволяють ефективно функціонувати дрібним фермерам. Фермерство зазначених країн не ліквідується, а трансформується у більш досконалу систему організації виробництва – кооперативи з виробництва, переробки та реалізації продукції. Разом із горизонтальною інтеграцією, в окремих країнах (зокрема, у Франції) відбувається процес об'єднання на основі вертикальної інтеграції [24]. Отже, трансформаційні процеси в аграрному секторі характерні не тільки для транзитивних, але й для розвинутих країн, проте на якісно відмінному рівні розвитку.

В умовах інтеграції України у світовий економічний простір надзвичайно важливу роль відіграє підвищення конкурентоспроможності продукції, галузей сільського господарства та агропідприємств. Процес глобалізації постійно вносить корективи у формування і функціонування світового продовольчого ринку, пов'язаного із виробництвом та реалізацією продовольства, оскільки із збільшенням кількості населення світу зростає кількість продовольства, що відповідно потребує удосконалення системи виробництва, розподілу і обміну сільськогосподарської продукції через виважену, адаптовану до світових вимог аграрну політику. Нині конкуренція розглядається як економічний процес взаємодії і боротьби сукупності суб'єктів господарської діяльності за покупців і збільшення своєї частки на ринку або суперництво між окремими виробниками чи постачальниками товарів і послуг за вигідніші умови виробництва і збуту. При чому, основним джерелом перемоги або поразки підприємства в конкурентній боротьбі є конкурентні переваги та конкурентні позиції.

Еволюційна трансформація змістовних елементів терміну «конкурентні переваги» багато в чому відповідає еволюційним етапам поглядів на сутність категорії «конкуренція». Так, конкурентні переваги – це ексклюзивна цінність (фактори та масштаби виробництва, ефективність використання ресурсів, результативність людського фактору, інтелектуальний потенціал, підприємницькі здібності, рівень громадської активності на місцях та інш.), якою володіє організація і яка дає їй перевагу перед конкурентами

[8, с. 232], що на світовому ринку пов'язано з міжнародним поділом праці (рис. 1).

Дослідження сутності конкурентних переваг аграрного сектору знайшло відображення в роботах багатьох відомих зарубіжних і вітчизняних науковців. Аналіз наявних поглядів свідчить про значні розбіжності у трактуванні цього поняття (табл. 1). На нашу думку, можна умовно розподілити в теоретичному тлумаченні термін «конкурентні переваги» на чотири блоки з точки зору:

- стійкості позиції на ринку;
- ефективності використання ресурсів та виробничих потужностей;
- результативності людського фактору;
- інноваційності виробничих процесів.

Таким чином, систематизація тлумачень категорії «конкурентні переваги», представлених різними вченими та науковцями в розрізі запропонованих нами блоків, дає підстави стверджувати, що незважаючи на велику кількість думок щодо трактування даного поняття, є необхідність у виділенні загального тлумачення категорії «конкурентні переваги» із використанням системного підходу.

Проблема конкурентоспроможності, формування та реалізації конкурентних переваг аграрного сектору економіки є однією з найбільш гострих та актуальних для сучасної державної регіональної політики України [28].

Системність у дослідженні конкурентоспроможності проявляється через фактори, які впливають на конкурентоспроможність на кожному ієрархічному рівні. Зокрема, конкурентоспроможність національної економіки залежатиме від глобалізаційних викликів та тенденцій, що склалися на міжнародних ринках. На конкурентоспроможність регіону (галузі) також впливатимуть глобалізаційні фактори і, крім того, історично сформований поділ праці (спеціалізація) та специфіка регіону [9].

Системний підхід до управління конкурентними перевагами базується на сукупності взаємозалежних принципів:

- інтеграції – визначає взаємодію і узгодженість функціональних областей діяльності аграрного сектору для досягнення мети на загальній інформаційній основі;
- системності і комплексності – досягається тільки шляхом виконання визначеного комплексу розроблених і реалізованих заходів щодо формування і розвитку конкурентних переваг;

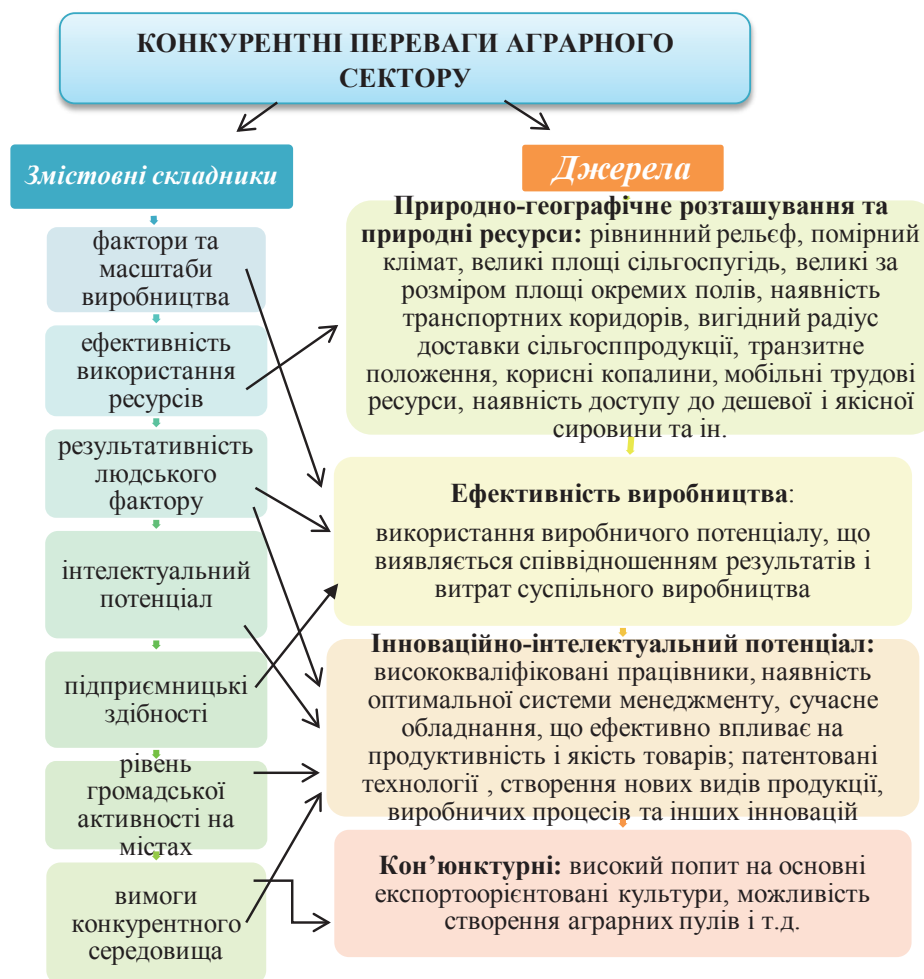

Рис. 1. Змістовні складники та джерела терміну «конкурентні переваги» аграрного сектору

Джерело: складено за [25]

Тлумачення категорії “конкурентні переваги” в загальному вигляді

Тлумачення поняття	Автори, джерело
СТІЙКІСТЬ ПОЗИЦІЇ НА РИНКУ (МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ)	
Конкурентну перевагу визначає як перевагу фірми в якійсь області випуску товарів при порівнянні з іншими конкуруючими фірмами.	М. Портер [1]
Конкурентні переваги це «...позитивні відмінності підприємства від конкурентів в деяких або в усіх видах діяльності, які забезпечують підвищення соціально-економічної ефективності в короткостроковому періоді й виживання в довгостроковому за рахунок постійного пошуку нових можливостей і швидкої адаптації до навколишнього оточення та умов конкурентної боротьби, що змінюються».	Ю. Іванов [3]
...сукупність конкурентних переваг в комплексній взаємодії складає конкурентоспроможність підприємства, яка є проявом їх наявних і потенційних можливостей.	С.І. Мельник [4, с. 245].
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ТА ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ (ВИРОБНИЧИЙ АСПЕКТ)	
Конкурентний статус є вимірювачем позиції підприємства на ринку, досягнення якої залежить від набуття конкурентних переваг та використання потенціалу.	С. В. Філіппова [5]
Конкурентні переваги є сумою основних факторів успіху, які дозволяють забезпечити стійкі позиції підприємства на ринку в довгостроковому періоді.	І. Варга [6]
Конкурентні переваги можна охарактеризувати, як сукупність відмінних від підприємств-суперників ключових факторів успіху, що забезпечують суб'єкту господарювання стійку конкурентну позицію на ринку.	Є. Діденко [7]
Конкурентними перевагами підприємства є сукупність комбінацій наявних у нього ресурсів (сировинних, просторових, трудових, управлінських, технологічних, інформаційних, маркетингових та ін.) та способів їх використання, які забезпечують йому ширші можливості виробництва і реалізації продукції порівняно з його конкурентами	А. Левицька [9]
РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ (УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ)	
Під конкурентними перевагами пропонує розуміти спроможність господарюючих суб'єктів, що конкурують між собою, забезпечувати більш вигідні умови придбання ресурсів та їх ефективного використання	А. Ойхер [11]
Конкурентні переваги полягають у випередженні конкурентів за рахунок реалізації ринкових факторів успіху або ключових компетенцій, а виробництво високовитратних товарів буде знижувати конкурентоспроможність виробників	Н.А. Стельмашук [12]
Здатність суб'єктів економічної діяльності аграрної сфери пристосовуватись до нових умов господарювання використовувати свої конкурентні переваги і перемагати в конкурентній боротьбі на ринках сільськогосподарської продукції та послуг, максимально ефективно використовувати земельні ресурси, якомога повніше задовольняти потреби покупця шляхом аналізу структури ринку і гнучко реагувати на зміну його кон'юнктури	М.Малік, О.Нужна [26]
ІННОВАЦІЙНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ (ТЕХНОЛОГІЧНИЙ, ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ)	
Ступінь відмінності від конкурента як внутрішнього (за рахунок перевершення конкурента в управлінському, організаційному, виробничому, фінансовому, маркетинговому та інформаційному аспектах), так і зовнішнього походження, спрямований на забезпечення стійкої конкурентної позиції на довготривалий період	І.В. Шаповалова [17]
На формування конкурентних переваг в аграрному секторі особливий вплив мають матеріально-технічна база, кадрове забезпечення, раціональна спеціалізація та організація виробництва, якість продукції, товарність, низька собівартість, державна підтримка аграрного бізнесу.	Л.В. Прокопеч [18]
Конкурентні переваги – це ті характеристики, споживчі властивості товару або марки, які створюють для фірми певну перевагу над її безпосередніми конкурентами. Така перевага досягається через надання споживачам більших благ: або за рахунок реалізації дешевшої продукції, або завдяки пропозиції високоякісних продуктів з набором додаткових послуг, проте за порівняно вищими цінами	Н.В. Кузьминчук [21]
Конкурентні переваги є сукупністю ознак економічної системи суб'єктів господарювання, як і визначають їх переваги перед конкурентами та забезпечують стійкий конкурентоспроможний розвиток	К.О. Кучкова [27]
Ефективність та стійкість конкурентних переваг аграрного сектору визначена як їх уміння вижити в умовах жорсткої ринкової конкуренції, що є можливим тільки за рентабельного господарювання, інтенсивної системи землеробства на основі використання нових технологій та інновацій, які забезпечують розширене відтворення.	О.Ю. Нісходовська, Т.В. Марусей [20]
Щоб ці (конкурентні) переваги були реалізовані на практиці, необхідно дотримати дві умови: стабільний приріст показників сільського господарства і якісний бізнес-клімат. Крім того, навіть найобережніші кроки назустріч земельній реформі (без будь-яких умов або заданої моделі) як фактору збільшення капіталізації в АПК відкриють шляз для припливу в галузь донорських коштів, міжнародних проектів і технологій.	М. Мартинюк [19]

– гнучкості – забезпечує можливість удосконалення системи управління за рахунок накопичення, зміни, доповнення і використання інформаційної бази знань;

– адаптивності – обумовлює необхідність управління конкурентними перевагами відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища;

– динамічності – визначає динамічний характер аналізу й оцінки керованих процесів, тому що процеси формування і розвитку конкурентних переваг є безупинними;

– інноваційного характеру процесів розвитку конкурентних переваг – визначає й обумовлює напрямом

і пріоритетність розробки заходів щодо управління конкурентними перевагами [29].

Конкурентні переваги тісно взаємопов'язані із такими поняттями як конкурентний статус, конкурентна позиція, конкурентний потенціал. Конкурентний статус пов'язується з таким станом аграрного сектору, який «характеризується конкурентним потенціалом, ключовими компетенціями, правами і зобов'язаннями, повноваженнями, що витікають з його бізнес-позиції на конкурентному ринку» [30; 23].

Під конкурентною позицією Азоєв Г.Л. розуміє позицію, яку фірма займає у певній галузі порівняно з конкурентами [31].

Сутність та взаємозв'язок понять «конкурентні переваги», «конкурентний потенціал», «конкурентна позиція» та факторів їх формування наведені на рис 2.

Отже, структуризація єдності понять та факторів впливу на них демонструє нам, що зовнішні фактори та конкурентне середовище безпосередньо впливають на формування конкурентного статусу аграрного сектору та визначають його конкурентні переваги та конкурентоспроможність в цілому. Разом з тим, вплив на становлення конкурентного статусу має конкурентна позиція, яка залежить від внутрішніх факторів та конкурентного потенціалу аграрного сектору економіки.

Аграрний сектор є системоутворюючим у національній економіці України, підвищення конкурентоспроможності якого є головною стратегічною проблемою, тим більше враховуючи стрімке зростання його частки у валовому внутрішньому продукті країни, формуванні дохідної частини державного бюджету та експортного потенціалу [32].

Висновки. Підсумовуючи наведені трактування поняття «конкурентні переваги» різними науковими школами дозволяє визначити деякий симбіоз факторів та ознак економічної системи, які визначають переваги перед конкурентами та забезпечують стійкий та збалан-

сований розвиток. Систематизації різних трактувань поняття «конкурентні переваги» вченими та науковцями в розрізі аспектів економічної діяльності (маркетинговий, виробничий, управлінський, технологічний та інноваційно – інтелектуальний), дослідження чинників та джерел конкурентних переваг, а також побудова схематичного відображення взаємозв'язку змістовних складників даного поняття дозволили сформулювати власне бачення щодо його тлумачення. Так, структуризація єдності понять та факторів впливу на них демонструє нам, що зовнішні фактори та конкурентне середовище безпосередньо впливають на формування конкурентного статусу аграрного сектору та визначають його конкурентні переваги та конкурентоспроможність в цілому.

Ефективне управління конкурентоспроможністю аграрного сектору економіки можливе за умови дотримання принципу системності, який проявляється через фактори конкурентоспроможності, визначення конкурентних переваг і засадничих підвалин побудови концепції конкурентоспроможності, здатної ефективно працювати на усіх рівнях ієрархії. Фактори конкурентоспроможності доцільно диференціювати залежно від рівня суб'єкта ринкових відносин, пам'ятаючи про те, що фактори повторюються для кожного суб'єкта конкурентних відносин з певною мірою впливу, оскільки кожний рівень ієрархічної структури конкурентоспроможності має свій домінуючий чинник.

В подальших наукових дослідженнях планується зробити спробу сформувати дієвий механізм забезпечення конкурентних переваг, який може вміщувати в себе окремі елементи організаційного, стимулюючого, підтримуючого та результируючого впливу, кожен з яких має свої методи досягнення конкурентних переваг аграрного сектору економіки в умовах глобалізації. Такий механізм має на меті сприяти формуванню конкурентних переваг регіонів України з метою покращення або ж підтримання свого конкурентного статусу.

Рис. 2. Структурно-логічна схема єдності понять «конкурентні переваги», «конкурентний потенціал», «конкурентна позиція» аграрного сектору економіки

Джерело: розроблено авторами

Список літератури:

1. Портер М. Конкурентна перевага: Як досягти високого результату і забезпечити його стійкість: монографія / за ред. М. Портер; пер. с англ. Москва: Альпіна Паблішер, 2008. 454 с.
2. Сіденко В.Р. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: монографія / за заг. ред. В.Р. Сіденко. Київ: КНТЕУ, 2017. 648 с.
3. Іванов Ю.Б., Орлов П.А., Іванова О.Ю. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: монографія / за ред. Ю.Б. Іванов, П.А. Орлов, О.Ю. Іванова. Харків: ІНЖЕК, 2008. 352 с.
4. Мельник С.І. Основні напрямки формування конкурентних переваг аграрних підприємств України в ринкових умовах: монографія / за ред. С.І. Мельник. Луганськ: Ноулідж, 2010. 368 с.
5. Філіппова С.В. Оцінювання та аналіз конкурентоспроможності промислових підприємств як основні функції управління процесом її організаційно-економічного забезпечення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2010. № 3. С. 110-115.
6. Варга І.Ф. Формування конкурентних переваг на підприємстві. *Бізнес-Інформ*. 2013. № 1. С. 219-222. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf> (дата звернення: 12.06.2019).
7. Діденко Є.О. Процес досягнення підприємством конкурентних переваг. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 14.06.2019).
8. Пасхавер Б.Й. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавер; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2009. 432 с.
9. Левицька А.О. Конкурентні переваги підприємства: сутність та джерела формування. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 4. С. 51-54.
10. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму. Київ.: КНЕУ, 2003. 360 с.
11. Ойхер А., Данилов І.А., Волкова Е.В. Ретроспективний аналіз трактування термінів «конкурентоздатність» і «конкурентна перевага» вітчизняними та зарубіжними вченими. *Вісник Челябінського державного університету*. 2010. № 3 (184). С. 132.
12. Стельмашук Н.А. Діагностика конкурентних переваг аграрних підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 125-132.
13. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період. *Економіка АПК*. 2008. № 4. С. 19-37.
14. Герст П. Сумніви в глобалізації. Київ.: К.І.С., 2002. 306 с.
15. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна сутність та фактори підвищення. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2009. № 7. С. 155-161.
16. Фатхутдінов Р.А. Конкурентоспроможність організації в умовах кризи: економіка, маркетинг, менеджмент. Москва.: Маркетинг, 2002. 892 с.
17. Шаповалова І.В. Конкурентні переваги підприємства: ретроспективний аналіз трактування термінів. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 427-432.
18. Прокопєць Л.В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf. (дата звернення: 14.06.2019).
19. Мартинюк М.П. Глобальні тренди в АПК можуть сформувати конкурентні переваги для України. URL: <https://sensor.net.ua/ua/n434859> (дата звернення: 13.06.2019).
20. Нісходовська О.Ю., Марусей Т.В. Конкурентні переваги підприємств по вирощуванню круп'яних культур. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 20. С.332-337.
21. Кузьмінчук Н.В. *Конкурентний статус підприємства: теоретичний аспект*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 14-15 листопада 2014 р., м. Дніпропетровськ, 188 с.
22. Смирнова К.В. Європейська інтеграція та Україна. *Право України*. 2011. № 4. С. 153-158.
23. Ларіна Я.С. Формування та механізми реалізації маркетингових стратегій в агропродовольчому підкомплексі АПК: монографія / за ред. Я.С. Ларіна. Київ: Преса України, 2008. 344 с.
24. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади. Чернівці: Рута, 2006. 344 с.
25. Ільїна О.В. *Удосконалення конкурентної політики в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 4-5 грудня 2014 р., м. Тернопіль, 2014. С. 142-144.
26. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / за ред. М.Й. Малік, О.А. Нужна. Київ: Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
27. Кучкова К.О. Конкурентні переваги сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах господарювання. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (дата звернення: 13.06.2019).
28. Ткаченко В.Г. Чи відновить Україна статус житниці Європи: монографія / за ред. В.Г. Ткаченко. Київ: Аристей, 2010. 196 с.
29. Єфімова О. Системний підхід — основа управління діяльністю підприємств. *Журнал інтелектуальної еліти*. 2007. № 2.
30. Холод В.В. Чотирьохвекторна модель розвитку конкурентного статусу. URL: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68045.doc.html. (дата звернення: 13.06.2019).
31. Азоев Г.Л. Конкурентні переваги підприємства / за ред. Г.Л. Азоев, А.П.Челенков. Москва: Тип «НОВИНИ», 2000. 256 с.
32. Бузовська І.С. *Експортний потенціал сільського господарства в умовах євроінтеграції*: матеріали наук.-практ. конф. викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ, м. Суми, 18-19 квітня 2018 р., м. Суми, 2018. С. 12.

References:

1. Porter, M.E. (2008), *Konkurentna perevaha: Yak dosiahty vysokoho rezultatu i zabezpechyty yoho stiikist* [Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance], Moscow: Alpina Publisher, pp. 454.
2. Sidenko, V.R. (2017), *Instyutsiina transformatsiia finansovo-ekonomichnoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Institutional transformation of the financial and economic system of Ukraine in the context of globalization]. Kyiv : Kyiv National University of Trade and Economics, pp. 648
3. Ivanov, Yu.B. Orlov, P.A. and Ivanova, O.Yu. (2008), *Konkurentni perevahy pidpriemstva: otsinka, formuvannia ta rozvytok* [Competitive advantages of the enterprise: assessment, formation and development]. Kharkiv: VD «INZhEK», 352 p.
4. Melnuk, S.I. (2010), *Osnovni napriamky formuvannia konkurentnykh perevah ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy v rynkovykh umovakh* [The Main directions of formation of competitive advantages of the agrarian enterprises of Ukraine in market conditions]. Lugansk: Knowledge, pp. 368
5. Filippova, S.V. (2010), Otsiniuvannia ta analiz konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpriemstv yak osnovni funktsii upravlinnia protsesom yii orhanizatsiino-ekonomichnoho zabezpechennia [Assessment and analysis of the competitiveness of industrial enterprises as the main functions of managing the process of its organizational and economic provision], *Bulletin of the Zhytomyr State Technological University*, vol. 3, pp. 110-115.
6. Varga, I.F. and Litwin, A.M. (2013), Formuvannia konkurentnykh perevah na pidpriemstvi [Formation of competitive advantages in the enterprise]. *Business Inform* (electronic journal), vol. 1, pp. 219-222. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_1_50 (accessed 12 June 2019).
7. Didenko, E.O. and Danilenko, A.K. (2016), Protses dosiahnennia pidpriemstvom konkurentnykh perevah [The process of achieving the company's competitive advantages]. *Effective Economics* (electronic journal), vol. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5265> (accessed 14 June 2019).
8. Paskhaver, B.Y., Shubravska, O.V., & Moldavaninov, L.V. (2009). Vyklyky i shliakhy ahroprodovolchoho rozvytku [Challenges and ways of agricultural-food development]. B.Y. Paskhaver (Eds). Kyiv: NASU Institute for Economics and Forecasting (in Ukrainian).
9. Levytska, A.O. (2012), Konkurentni perevahy pidpriemstva: sutnist ta dzherela formuvannia [Competitive advantages of the enterprise: the essence and sources of formation], *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, No. 4, pp.51-54.
10. Belorus, O.H. (2003), *Ekonomichna systema hlobalizmu* [The economic system of globalism]. Kyiv: KNEU, pp. 360.
11. Oikher, A., Danilov, I. A., Volkova, E. V. (2010), Retrospektyvnyi analiz traktuvannia terminiv «konkurentozdatnist» i «konkurentna perevaha» vitchyznianymy ta zarubizhnymy vchenymy [Retrospective analysis of the interpretation of the terms “competitiveness” and “competitive advantage” by domestic and foreign scientists], *Bulletin of Chelyabinsk State University*, No. 3 (184), pp. 132.
12. Stelmashchuk, N.A. (2013), Diahnostyka konkurentnykh perevah ahrarnykh pidpriemstv [Diagnosis of competitive advantages of agrarian enterprises]. *Sustainable development of the economy*, vol. 4, pp. 125-132.
13. Sabluk, P.T. (2008), Problemy zabezpechennia dokhodnosti ahropromysloвого vyrobnytstva v Ukraini v postindustrialnyi period [Problems of providing profitability of agricultural production in Ukraine in the post-industrial period]. *The Economy of AIC*, No. 4, pp. 19-37.
14. Herst, P. (2002), Sumnivy v hlobalizatsii [Doubts about globalization]. Kyiv: K.I.S, pp. 306.
15. Rybakova, O.V. (2009), Konkurentsiia i konkurentospromozhnist: ekonomichna sutnist ta faktory pidvyshchennia [Competition and competitiveness: economic essence and factor of increase], *scientific Bulletin of the Academy of municipal management*, No. 7, pp. 155-161.
16. Fathutdynov, R.A. (2002), *Konkurentospromozhnist orhanizatsii v umovakh kryzy: ekonomika, marketynh, menedzhment* [Competitiveness of the organization interms crisis, Economics, Marketing, Management]. Moscow: Marketing, pp. 892.
17. Shapovalova, I.V. (2017), *Konkurentni perevahy pidpriemstva: retrospektyvnyi analiz traktuvannia terminiv* [Competitive advantages of the enterprise: a retrospective analysis of the interpretation of terms], *Economics and Society*, No. 10, pp. 427-432.
18. Prokopets, L.V. (2011), Skladovi pidvyshchennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Components of increasing competitiveness of agricultural enterprises]. Available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf, (accessed 14 June 2019).
19. Martynyuk, M.P. (2017), Hlobalni trendy v APK mozhut sformuvaty konkurentni perevahy dlia Ukrainy [Global trends in agriculture can form competitive advantages for Ukraine]. Available at: <https://censor.net.ua/ua/n434859>, (accessed 13 June 2019).
20. Niskhodovska, O.Yu., Marusei, T.V. (2019), Konkurentni perevahy pidpriemstv po vyroshchuvanniu krupianykh kultur [Competitive advantages of growing enterprises cereal crops], *Economic of enterprices*, vol. 20, pp. 332-337.
21. Kuzminchuk, N.V. and Terovanesova, O.Yu. (2014) Konkurentnyi status pidpriemstva: teoretychnyi aspekt [Competitive status of the enterprise: theoretical aspect]. Proceedings of the *International economic conference (Ukraine, Dnipropetrovsk, November 14-15, 2014)*, Dnipropetrovsk, pp. 188.
22. Smirnova, K.V. (2011), Yevropeiska intehratsiia ta Ukraina [European integration and Ukraine] . *Law of Ukraine*, No. 4, pp. 153-158.
23. Larina, Ya.S. (2008), *Formuvannia ta mekhanizmy realizatsii marketynhovykh stratehii v ahroprodovolchomu pidkompleksi APK* [The formation and the mechanisms of realization of marketing strategies in agro-food subcomplex of the AFC]. Kyiv : The Press of Ukraine, pp. 344.
24. Lopatynskyi, Yu.M. (2006), *Transformatsiia ahrarnoho sektora: instyuttsionalni zasady* [Transformation of the agrarian sector: institutional foundations], Chernivtsi: Ruta, pp. 344.
25. Il'ina, O. and Il'in, V. (2014), Udoskonalennia konkurentnoi polityky v Ukraini [Improving Competition Policy in Ukraine]. Proceedings of the *Scientific priorities of the agrarian sphere development in the conditions of global changes. International economic conference (Ukraine, Ternopil', December 4-5, 2014)*, Ternopil', pp. 142-144.

26. Malik, M.I., Nuzhna, O.A. (2007), *Konkurentospromozhnist ahrarnykh pidpriemstv: metodolohiia i mekhanizmy* [Competitiveness of agrarian enterprises: methodology and mechanisms], Kyiv : NNTs IAE, pp. 270.

27. Kuchkova, K.O. (2018), Konkurentni perevahy silskohospodarskoho pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannya [Competitive advantages of the agricultural enterprise in modern conditions of managing], *Economy nayka*, No. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua>, (accessed 13 June 2019).

28. Tkachenko, V.G. (2010), *Chy vidnovyt Ukraina status zhytnytsi Yevropy* [Will Ukraine Restore the status of the granary of Europe], Kyiv.: Aristaeus, pp. 196.

29. Efimova, O. (2007), Systemnyi pidkhid – osnova upravlinnia diialnistiu pidpriemstv [Systematic approach is the basis of management of activity of enterprises], *the Journal of the intellectual elite*, No. 2.

30. Kholod, V.V. (2010), Chotyrokhektorna model rozvytku konkurentnoho status [Four-vector model of development of competitive status], Available at: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68045.doc.html, (accessed 13 June 2019).

31. Azoev, G.L. (2000). *Konkurentni perevahy pidpriemstva* [Competitive advantages of firm], Moscow: News, pp. 256.

32. Buzovska, I. (2018), Eksportnyi potentsial silskoho hospodarstva v umovakh yevrointehratsii [Export potential of agriculture in the conditions of European integration]. Proceedings of the *Scientific-practical conference of teachers, post-graduates and students of Sumy NAU (Ukraine, Sumy, April 17-18, 2018)*, Sumy, pp. 12.

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СОДЕРЖАТЕЛЬНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ВЫЗОВОВ

В статье сделан акцент на актуализации проблемы обеспечения конкурентоспособности, формирования и реализации конкурентных преимуществ аграрного сектора экономики в условиях глобализационных вызовов. Раскрыты теоретические основы системного подхода к определению понятия «конкурентные преимущества» (содержательные составляющие, источники) аграрного сектора экономики в процессе глобализации с учетом факторов влияния на конкурентную способность на каждом иерархическом уровне. Отражено сочетание конкурентных преимуществ с конкурентным статусом, конкурентной позицией, установлена взаимосвязь между ними с учетом факторов влияния. Обоснована совокупность взаимосвязанных принципов системного подхода к управлению конкурентными преимуществами аграрного сектора (интеграция, системность и комплексность, гибкость, адаптивность, динамичность, инновационный характер процессов развития конкурентных преимуществ).

Ключевые слова: системный подход, конкурентные преимущества, конкурентная позиция, конкурентный потенциал, конкурентный статус, аграрный сектор экономики.

A SYSTEMATIC APPROACH TO THE DEFINITION OF THE CONTENT COMPONENTS OF THE COMPETITIVE ADVANTAGES IN AGRICULTURAL SECTOR UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION CHALLENGES

The article focuses on the actualization of the problem of competitiveness, formation and implementation of competitive advantages of the agricultural sector in the context of globalization challenges. It is for the domestic agriculture that the danger of globalization is manifested not only because of its innovative backwardness, but also the natural and climatic conditions of management, non-compliance with the quality and safety standards of agricultural products with international and European requirements, the lack of adaptability of organizational and economic forms of agricultural enterprises of typical European structures, the lack of state policy of agricultural development and the like. The article reveals the theoretical foundations of a systematic approach to the definition of “competitive advantages” (content components, sources) of the agricultural sector of the economy in the process of globalization, taking into account the factors of influence on competitiveness at each hierarchical level. In particular, the efficiency of using the production potential of the agricultural sector has a direct relationship with the factors and scale of production, the effectiveness of the human factor and taking into account the requirements of the competitive environment, and the implementation of innovative and intellectual potential is impossible without highly skilled workers and experienced managers. The combination of competitive advantages with the competitive status, competitive position is reflected, the interrelation between them taking into account factors of influence is established. It is established that the agricultural sector is a backbone in the national economy of Ukraine, improving the competitiveness of which is the main strategic problem, especially given the rapid growth of its share in the gross domestic product of the country, the formation of the revenue side of the state budget and export potential. A set of interrelated principles of a systematic approach to the management of competitive advantages of the agricultural sector (integration, consistency and complexity, flexibility, adaptability, dynamism, innovative nature of the processes of development of competitive advantages).

Key words: systematic approach, competitive advantages, competitive position, competitive potential, competitive status, agrarian sector of economy.